

TRANSILVANIA

Anul 57.

Octombrie 1926

Nr. 10.

Sibiu, strada Șaguna 6.

Dela congresul (adunarea generală) a „Astrei” în Zălau (12—14 Sept. 1926)

Vorbirea de deschidere a dlui președinte
V. GOLDIȘ, ministrul cultelor și artelor.

Onorat Congres!

Suntem iar adunați în numele solidarității naționale.

O națiune, oricare, este suflet și conștiință. Sufletul dat prin actul de naștere, conștiința dobândită de istoria ce și-o făurește orice popor prin afirmația sa în lumea neamurilor de pe pământ.

Națiunea este o celulă a civilizației și a culturii, amândouă îmbinate, sinteza posibilităților de progres uman. Orice vietate e generată prin combinația de ațari celule și nu există nici una fără de aceasta. Omenire fără națiuni ar fi universul fără constelațiuni solare, haosul primordial al neființei. Are dreptatea integrală cine spune că internaționala națiunilor este paradox fără sens.

Afirmația oricărei națiuni în istoria universală a neamurilor este în funcție de intensitatea conștiinței sale. Aceasta se măsoară cu termometrul sentimentului de solidaritate a unității. Gradul acestui sentiment definește jaloanele diferitelor etape și epoci în viața neamurilor, gloria și mărirea lor, decadența, mizeria ori chiar disoluția și absorbirea de alte unități viabile.

Instinctiv neamurile vrednice de viață cultivă acest sentiment de solaritate, culminând în mândria generatoare de gesturile eroismelor pe altarele gloriei naționale. Dacă

istoria omenirii nu ar fi altceva decât alternarea diferitelor forme de producțiune și distribuire a mărfurilor, atunci cu adevărat pe poarta intrării sale în șirul creațiunilor rânduite de taină eternă a vieții ar trebui să fie săpate cu lacrimile oroarei tristele cuvinte: „părăsiți orice nădejde, voi, cari intrați“!

Din fericire, istoria de mii de ani a omenirii dovedește contrarul. Tot ce s'a făcut în lume prin oameni, determinând un pas înainte pe scara atât de anevoiasă a progresului incontestabil, toate epocile de glorie ale diferitelor seminții, purtătoare ale destinului uman, au izvorit din resortul unei voinți colective, germinate prin miraculosul sentiment al solidarității.

Civilizația este progresiva diferențiere a categoriilor în sânul colectivității, dar ceea ce asigură neturburata ei propășire este neîncetata reintegrare a categoriilor prin solidarizarea lor în sentimentul idealului colectiv, suprapus tuturor intereselor diferențiate. Numai acest sentiment de solidaritate cheazășuește dăinuirea, propășirea și gloria neamului lor. Sacrul egoism al națiunilor este astfel justificat, ca o condiție inexorabilă a civilizației umane.

Privesc de atâtea ori circulația uimitoare din Calea Victoriei în Capitala țării, această pulsație de incomparabilă putere a vieții. Și tot atâtea ori îmi fulgeră prin minte imaginea, că această strălucire de viață s'a născut din suferinți seculare, din belșugul sângelui vărsat pentru sărăcie, din atâtea lacrimi amare stoarse de durerile sufletelor obidite. Dar toate aceste suferinți, sângele vărsat și lacrimile amare au fost *românești. Țara această a fost făcută prin jertfa românească, pentru români.* Rostul ei încetează când nu ar servi de cadru sbuciumărilor spre ștatornicirea aci a unei puternice cetăți de cultură și fericire românească, parte întregitoare a civilizației universale.

Fiecărui ce i se cuvine, nici o nedreptate nimănui, dar statul este românesc și suflul geniului român are să știlizeze toate alcătuirile organice din satul acesta. El a răsarit în splendoarea-i de astăzi din solidaritatea neamului nostru. Săraci, oropsiți, fără multă învățătură, dar ascultând cu evlavie credinței îndemnul instinctului sănătos de conservare, părinții noștri, în numele acestei solidarități și pentru a-i asigura întrebuintarea integrală a puterilor poporului românesc, au înființat în vremile de tirană opre-

siune, acum șasezeci și cinci de ani, „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“. Astfel s'a înălțat acest altar al conștiinții naționale la poporul românesc din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș.

Războiul mondial a întrerupt munca de albină a societății noastre. Problemele mari, impuse spre rezolvare națiunii române reunite în noul stat și procesul așezării categoriilor sociale în cadrele lui, au absorbit partea cea mai mare a energiilor naționale. Se părea că „Astra“ și-a pierdut rostul ființării sale. Dar conștiința națională se trezește din șocarea pricinuită de sguuirea universală și în fața noastră se înalță, clar și categoric, imperativul de a reîncepe și a continua năzuința solidarizării naționale.

E prea firească diferențierea categoriilor noastre sociale și, ca urmare, ciocnirea concepțiilor răsărite din nevoia progresului, care rezultă din lupta neîncetată a intereselor de existență și de afirmare în viața colectivă de stat, dar în această dihonie a zilnicelor preocupări să *ne rezervăm clipe de reculegere, în cari fără îndoială din cămăruța ascunsă a sufletului vom auzi glasul trecutului și al viitorului, aducându-ne aminte: Să ne iubim românii unii pe alții și deasupra tuturor sbuciumărilor zilei trecătoare să ne încălzim sufletul la razele solidarității noastre naționale.*

În focul acestui sentiment al solidarității se vor topi pațimile mărunte, se vor surpa îngrădirile veninoase, cari ne despart. Prezentul va dispărea și vom privi viitorul, pe care numai împreună știindu-ne, simțindu-ne frați și iubindu-ne unii pe alții, îl vom zidi măreț și fericit nepoților și strănepoților noștri, națiunii noastre românești.

Adunarea generală a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român o declar deschisă“.

In numele culturii

Cuvânt rostit de dl ministru al Sănătății publice Dr. I. Lupaș, la adunarea generală a Asociațiunii în Zalău (12 Septembrie 1926).

Acum doi ani exprimam la Arad dorința, ca noul președinte înălțat de către adunarea generală din 1923, cu însuflețire unanimă, în scaunul devenit vacant prin moartea regretatului Andrei

Bârseanu, să aibă tăria de a despica o brazdă nouă în ogrorul Asociațiunii și de a deschide o epocă nouă în evoluția istorică a acestei societăți.

După timpul de penetrație lentă, pe care Asociațiunea a izbutit să o săvârșească în trecutul ei de peste 6 decenii, desfășurând flamura culturii naționale dela Sibiiu până la Sighetul Maramurășului, în împrejurările actuale, schimbate radical și prielnic pentru viața noastră națională, era firesc să urmeze și epoca ei de expansiune transcarpantină.

Azi avem mulțumirea de a constata, că expansiunea aceasta e pornită pe calea cea bună a relațiilor frățești de încredere și alipire sufletească reciprocă între fiii provinciilor, cari s'au regăsit în sânul patriei mame.

Organizațiunile despărțămintelor Asociațiunii noastre au început a consolida nu numai frontul sufletesc dela granița apuseană, ci și pe acela dela granița răsăriteană a României întregite.

Am avut zilele trecute prilej să cercetez pe frații noștri din Basarabia și am văzut cu nespusă bucurie, cât de viu este interesul lor pentru problemele „Asociațiunii“, nu numai în Chișinău și Orhei, ci și în orașele dela periferie, în Tighina și Cetatea Albă, unde organizarea despărțămintelor ei se găsește pe calea progresului. A pătruns chiar și peste apa de hotar a Nistrului. La 5 Septembrie am avut plăcuta surprindere de a fi întâmpinat în gara Chișinăului, pe lângă reprezentanții „Astreii“ din Basarabia, și de o delegație specială a „Astreii“ transnistriene.

Evident că legăturile acestea de ordin sufletesc și cultural cu frații noștri de peste hotare sunt de mare însemnătate, alimentând nădejdea lor în zile mai bune și contribuind la sporirea avant-posturilor noastre de apărare națională dealungul granițelor.

Dar, firește, cadrele administrative, cari se află acum în curs de înființare, trebuiesc întregite fără întârziere cu un conținut real de ordin sufletesc, cu o hrană substanțială, cu ajutorul căreia toate celulele acestei vaste organizațiuni culturale să poată funcționa normal, trezind pretutindeni la viață nouă întreg corpul național, chiar și în ținuturile, unde prin concursul împrejurărilor ostile din trecut, câteva părți ale lui au fost ținute timp prea îndelungat în vârsta copilăriei perpetue.

Faptul că la această adunare generală participă un număr așa de mare de frați basarabeni, conduși de însuș mitropolitul lor, este un eveniment important în viața Asociațiunii noastre. Ne-a emoționat cuvântul „mitropolitului“ Gurie, care spunea că sufletul basarabenilor e mai moale și mai domol. Noi am avut prilej să constatăm că sub aparența de moliciune domoală a basarabenilor arde aceeaș flacăară vie a dragostei pentru tot ce este românesc, care încălzește sufletul românilor de pretuțindeni, cum am putut înțelege și din puținele cuvinte rostite în această adunare de către dl Sava Țăranu, reprezentantul fraților de peste Nistru. Fie acesta un moment de bun augur pentru viitorul „Astrei“, și și pentru progresul românismului.

Nu ne îndoim, că conducerea centrală a „Asociațiunii“, precum și comisariatul instituit pentru Basarabia va afla mijloacele necesare spre a face ca acțiunea acestei societăți de cultură, de educație și îndrumare în sens național și umanitar să devină cât mai sistematică și de-o influență binefăcătoare în toate despărțămintele sale.

Știind că „Asociațiunea“ a fost totdeauna însuflețită de râvna nobilă de a veni celor obidiți în ajutor, nu numai cu sfașul, dar și cu fapta, din partea ministerului sănătății și al ocrotirilor sociale, a cărui conducere îmi este încredințată în timpul de față, am onoarea a pune la dispoziția comitetului central, prin președintele său activ, suma de 100.000 Lei, precum și la dispoziția comisariatului pentru Basarabia altă sumă de mii, spre a le distribui orfanilor de războiu ca ajutoare pentru procurarea manualelor școlare, acum, la începutul anului școlar. Orfanii, cari se vor lumina din cărțile dăruite de „Asociațiune“ vor păstra amintirea acestei binefaceri și vor deveni probabil, mulți dintre ei buni ostași în armata celor cu înțelegere și cu interes pentru cultura națională.

Rog pe conducătorii „Astrei“ să binevoiască a distribui aceste ajutoare în credință că alinând măcar o parte din suferințele orfanilor, contribuim la biruința din viitor a neamului nostru asupra diferitelor obstacole, ce se pun așa de multeori în calea năzuințelor sale spre progres.

Cuvântul scripturii spune: „această biruință, ce a învins lumea, este credința noastră“. În adevăr prin credința, care mută

munții, neamul nostru a fost în stare să învingă o lume întreagă de puteri potrivnice și să pășească hotărît spre îndeplinirea menirii sale.

Așa a fost în trecutul nostru de suferințe. Așa trebuie să fie și în viitorul infinitelor posibilități de afirmare a facultăților sufletești creatoare, cu cari a înzestrat Dumnezeu națiunea română. Celor însuflețiți de *credință vie și activă*, nimic nu le va fi „cu nepuțință“.

Cuvântarea Arhiepiscopului Gurie din Chișinău.

I. P. S. S. Arhiepiscopul Gurie mulțumește pentru cuvintele călduroase, adresate de președintele Asociațiunii basarabenilor și arată că *nu este un alt mijloc de cimentare pentru consolidarea neamului decât dragostea frățească*. Este o neapărată nevoie de a veni în ajutorul basarabenilor, cari sub regimul rusesc, fiind lipsiți de drepturi constituționale, nu aveau posibilitatea să ducă o luptă pentru dezvoltarea culturii lor naționale. Aduce mulțumiri călduroase dlui Ghibu, care are o frumoasă activitate ca comisar general al Astei pentru Basarabia și a reușit să strângă în jurul său pe toți intelectuali basarabeni, pentru a înlăptui împreună o operă culturală de o importanță istorică. „Credem că până la anul viitor organizația basarabească a „Astrei“ se va consolida și activitatea ei va da roadele cele mai frumoase.“ Terminând I. P. S. Sa invită adunarea să decidă ca viitoarea adunare să se țină la Chișinău. (După „România Nouă“.)

† Vasile Bogrea

În anul acesta fâlfăitul sinistru al aripilor morții îmbracă de trei ori, și la intervaluri dureros de scurte, Universitatea din Cluj în haină cernită de doliu...

În luna Martie se stinse subit, la capătul unei vieți de idealism îndărătnic, profesorul *Ioan Paul*, titularul catedrei de estetică literară; în luna Iulie clinica stomatologică rămase văduvită de *Gheorghe Bilașcu*, directorul ei, bunul și blândul „Badea Gheorghe“ al suferinzilor.

De-odată cu cele dintr-ai frunze palide ale unui melancolic început de toamnă, tocmai când generațiile tinere ale Ardealului se găteau de serbătoarea deschiderii noului an școlar, lama de oțel a unui „neamț fatal“, grăbi apoi în Viena, printr-o operație plină de riscul unui desnodământ tragic, prăbușirea unei

† Vasile Bogrea

noi coloane de bază a facultății de filosofie și litere din inima Daciei Superioare, pricinui sfârșitul prematur, presimțit cu groază, al profesorului *Vasile Bogrea*.

* * *

Ni-l dăruise Moldova, mai precis, comuna *Târnovca* din jud. Dorohoiu, la anul 1882. Studiile universitare și le făcu în Iași, unde-și trecu licența în litere și filosofie în anul 1908. De-aici plecă în Germania, la Berlin, unde studie, în patru ani de muncă asiduă, filologia clasică și lingvistica comparativă, pregătindu-se pentru examenul de doctorat în aceste materii. Însă, în timpul când se străduia să-și încununeze studiile de

specialitate printr'o recunoaștere oficială a temeiniciei lor, de parte în nemijlocita apropiere a țării sale, izbucni războiul balcanic, schimbând, prin evenimentele lui, echilibrul de forțe al peninsulei și cerând intervenția României, în urma acestor evenimente, împotriva nesațiului bulgar. Desvoltându-și personalitatea într'o epocă, în care *ideia unității naționale* creștea într'un ritm vertiginos, făcând apel, pentru nevoile intime ale ascensiunii sale, la toate mințile îndrăznețe și luminate ale neamului, Vasile Bogrea alergă în țară, la 1913, înrolându-se ca voluntar, în calitate de soldat simplu, într'o unitate, care lua parte la campania din Bulgaria.

Isbucnirea războiului mondial îi răpi prilejul de-a se su-pune la examenul de doctorat, pentru care se reînapoiase în Germania. Acest eveniment îl silii să se întoarcă definitiv în țară, iar în cursul războiului pentru întregire avu ocazia să treacă prin toate crizele și momentele de bucurie ale neamului său. Realitățile crude ale acelor ani de pătimire și izbăvire națională îi lărgiră și mai mult viziunea românismului, care trăia cu o putere extraordinară în sufletul său, intensificându-l dorul nemărginit de a-i descifra trecutul până în cele mai mici amănunte, servindu-se în această operă istorico-filologică de metoda riguros științifică, pe care și-o însușise în Germania, și care, de multeori, îl ducea la exces de scrupulizitate în cu-legerea informațiilor. Dupăce, prin eroismul colectiv al țără-nimei române și prin noua constelație a raporturilor de forță internaționale, România își dublă cadrele politice și-și eluptă o poziție cu prestigiu îndoit în lumea europeană și îndeosebi în Europa de mijloc, Vasile Bogrea avea un singur gând central: organizarea grabnică a sufletului românesc într'un mănunchiu de tendințe luminoase, stărpirea nemiloasă a tuturor incoheren-țelor sociale, închegarea rândurilor noastre printr'o armonioasă conlucrare a tuturor conștiințelor neîntinate, singura care ne-ar justifica, istoricește, situația politică creată de actele unirii din 1918. În lumina acestei năzuințe însăș, știința se trans-formă, în mintea sa, dintr'un simplu exercițiu cerebral, într'o continuă și rodnică *projeție de credință*. Firește, un astfel de mucenic al *ideii pure*, un astfel de atlet al *idealului de progres național pe calea adevărului științific*, singurul, care întemeiază,

în viața popoarelor, reputații nepieritoare, nu putea lipsi din gruparea de savanți, cari preluă Universitatea din Cluj în 1919, cu scopul de-a lovi cu toiagul înțelepciunii moderne în stânca virgină a sufletului popular de dincoace de Carpați. Căci tânărul profesor moldovean, care a răspuns cu un *da!* hotărât la apelul *Consiliului Dirigent* de pe vremuri, era chemat la această operă migăloasă de făuritor de suflete și din alte motive.

Printre profesorii, pe cari ni-i trimise Țara-Mamă Vasile Bogrea era *omul—minune*. Mărunțel de statură, cu fața întipărită de-o excepțional de nobilă expresie a *lirismului moldovenesc*, înclinat prin însăș esența sa lăuntrică spre eroismul smerit al muncii pentru aderările mari ale națiunii, până la supremul sacrificiu de sine, natura, care se dovedî avară în porțiunile trupului, îi dădu doi ochi iresistibili, bogați în puterea de-a exprima bielsugul de generositate al sufletului său întocmai ca două reflectoare cu lumină orbitoare. Inzestrat cu o agilitate spirituală, care lăsa în urmă însăș reputația bineîntemeiată a spiritului latin, împodobită, această agilitate spirituală, cu decorul pururea proaspăt al unei imaginații poetice subtile, gata să substituie oricând „însemnările de călătorie“ ale savantului german, servite aceste două calități esențiale ale spiritului său de darurile precise ale unei memorii prodigioase, istoricul și filologul Bogrea se transformă în curând într'un *magic punct de atracție*, nu numai pentru elevi, dar și pentru colegii săi de facultate. Capacitatea de primire cu totul specială a memoriei sale îi permise o deadreptul monstuoasă acumulare de cunoștințe din mai multe decenii, care creiară în jurul personalității sale un fel de aureolă de *oracol infailibil*, temut și iubit.

În afară de activitatea sa universitară, răposatul nu-și preocupă sprijinul său prețios nici unei inițiative, care venea din marele public sau din partea societăților noastre culturale. Astfel, în 1911 Universitatea populară din Vălenii-de-Munte îl avu printre conferențiarii săi; în acelaș an îl vedem la adunarea jubilară a *Aștrei*, ținută la Blaj. Aceasta din urmă găsi totdeauna, la dânsul, cel mai cald sprijin, fie prin faptul că-i înviora congresele anuale prin câte-o conferință magistrală, fie prin colaborarea la revista ei oficială cu articole de specialitate.

În ultimul timp făcea parte apoi din triumviratul, care înființă *Extensiunea Universitară* (prof. V. Bărbat, Ștefănescu Goangă și decedatul), cu scopul de-a răspândi binefacerile culturii universitare în păturile largi ale societății românești din provincie.

Moartea îl surprinse în toiul cercetărilor sale istorice-lingvistice, a căror valoare științifică ridică în totdeauna prestigiul publicațiilor tinerei noastre Universități. Îndeosebi *Dacoromania* și *Anuarul Institutului de Istorie Națională* avură să se bucure de contribuțiile sale originale și bogate.

* * *

Nu pot încheia aceste câteva rânduri de necrolog, fără a releva un alt fapt important în legătură cu moartea celor trei dascăli ardeleni.

La începuturile ei, atunci când orice încercare de-a consolida unirea noastră politică era privită de-o anumite lume minoritară, de unguri mai ales, cu disprețul și neîncrederea specifică fanaticilor incorigibili, universitatea din Cluj se prezenta în ochii acestora din urmă ca ceva trecător, căci românii erau considerați ca un popor incapabil de superioare eforturi intelectuale.

Prin bogata sa personalitate, Vasile Bogrea spulberă această credință neîntemeiată, arătând neamurilor conlocuitoare că geniul latin este același, atât în Apus cât și în Răsărit. De aceea azi, când peste moaștele lui sfinte se așterne țărâna unei provincii desrobite, simțim că universitatea din Cluj își are *trecutul ei, tradiția ei luminoasă*, martirii ei, deci, dreptul la o existență vecinică, rodnică în adevăr și îndemnuri folositoare.

Cluj, la 10/X 1926.

N. Buta

Moldovanul din Basarabia

Despre țaranul basarabean, așa, cum este el sufletește plămădit după războiu și după începutul de revoluție, curând înăbușită, încă nu s'a scris nimic și cu toate acestea, un studiu amănunțit al sufletului acestei frânturi din neamul nostru, ar fi una din cele mai frumoase cărți. —

Prin Creangă, prin Hogaș, prin dl Mihail Sadoveanu cunoaștem aproape întreg complexul sufletesc al moldovenilor dintre

Prut și Carpați; Basarabia însă, n'a avut povestitorul ei, care să cristalizeze diferitele manifestări sufletești ale țăranelui Moldovei dintre Prut și Nistru.

Și doar se găsește atâta bogăție spirituală, atâta înțelepciune, atâta umor, se găsesc așa de multe ascunzișuri luminoase în construcția sufletească a celor ce cu tot jugul țarist își cântau românește bucuriile și își jeleau doinele, încâț firește este să te 'ntrebi: Cum de nu s'a născut încă printre ei un Creangă?!

Căci, în mijlocul lor trebuia să se nască, cu ei la un loc trebuia să-și facă timpul de „mușcălie“, alături de dânșii trebuia să străbăta nesfârșitele stepe — goniți spre cine știe ce gubernie depărtată, — în mijlocul lor să se fi întors după ani lungi de risipă a tinereței, pentru apărarea unui steag străin, — steag, prin care era simbolizat și Dumnezeu și Măria Sa Țarul.

Și, după o viață de veșnică contemplare spre orizonturi fără sfârșit, în care trebuia să domnească mai aproape de pământ ca ori unde, suflul divin al unei forțe dumnezeiești, reprezentată prin nelipsitele troițe de la încrucișări de drumuri, acest nou Creangă trebuia să asculte în nopți senine și răcoroase, frânturi de doine ce se ridicau de după dealurile Basarabiei, ca o rugă sau ca un blestem:

Foliță, foi de vie,	C'am rămas străini robiți
Păsărică ruginie ¹⁾	Și de frații despărțiți.—
Tu la noi mai mult nu stai	Frunză verde, fir sucit,
Că nu ai cui cânta	Cine Rusu o'ndrăznit
Du-te, du-te, soră'n lume	Și pe noi de ne-o robit,
Și la toți plânge și spune	Fie-i neamu-afurisit.

Dar Basarabia n'a avut încă un *reprezentant* al ei. Glumele, umorul, poveștile și basmele băștinașe s'au născut din minți într'adins lăsate în întuneric, s'au risipit din gură în gură, pentruca peste ele să se aștearnă mai pe urmă o sumă întreagă de prejudecăți și superstiții, cari cu greu vor putea fi risipite.

* * *

Străbătând satele basarabene — singurele colțuri, unde peste scursul vremii s'a păstrat caracterul moldovenesc al acestei provincii — te simți tot atât de bine ca și în cel mai caracteristic sat românesc dintre Prut și Carpați.

¹⁾ Privighetoarea.

Este important a releva faptul, că sașele să zică „moldovenești“, iar locuitorii „moldoveni“.

Aceasta nu trebuie să se interpreteze în felul în care așăți pescuitori în ape turburi au încercat; ci pur și simplu numai prin faptul că la data când Basarabia a fost răpită de ruși, Moldova, care cuprindea și Basarabia, era independentă de Muntenia (Unirea 1859).

Ei se știa moldoveni și moldoveni au rămas, în tot cursul veacului trecut, cu o încăpățănare caracteristică numai omului veșnic lovit, veșnic înșelaș și lăsat în întunecul obidei lui.

Unirea și faptele, cari au urmat acesteia peste Prut, au fost ignorate — în parte — de către marea masă a moldovenilor și în timp ce în regatul liber, conștiința unei întregi suflări românești era adânc înrădăcinată, în sufletul țaranului basarabean, rămăsese ca un nostalgic refren, îngusta intuiție a neamului său, concretizată în vorba „moldovan“.

Astăzi această noțiune persistă în parte, datorită lipsei unei întinse și sistematice acțiuni pentru luminarea norodului, cât și datorită faptului că cei veniți de peste Prut în cursul a opt ani de zile s'au arătat cu un temperament diferit și caracteristic omului independent: îndrăzneț, prea puțin blajin, pretențios, și speculativ.

Acestea contrastau în bună parte cu felul de a fi al moldovenilor, deprinși a fi veșnic supuși, blânzi, modești, chiar umili, și făceau să se simtă deosebirea între „român“ și „moldovan“.

Rezultă deci, că diferența, infiltrată ca o prejudecată, este pur și simplu de domeniu sentimental și va fi ușor risipită.

Pentru aceste motive, am găsit cu cale să pun în frunța acestor rânduri cuvântul „moldovan“ în loc de român. Aceasta definește o anumită stare de fapt.

Și, revenind la satele moldovenești, nu ne va mira de loc, dacă în mijlocul satului vom găsi — ca și peste Prut — biserica; dar biserica „lor“ are un tâlce deosebit: e mai impozantă, mai mare, mai frumoasă, mai bogată, așezată în partea cea mai înaltă a satului, străjuește mai mult ca un simbol al singurei nădejdi rămase în sufletul lor: nădejdea în Dumnezeu.

Prin biserică s'a încercat în primul rând rusificarea. In drumând privirile și întreaga atenție a norodului către biserică, și preot, orice nelegiuire era permisă.

Țarul reprezintă pe pământ o parte din divinitate.

Ceeace se făcea în numele Țarului, era în numele lui Dumnezeu făcut, și dacă cei apropiați norodului erau răi, brutali și agresori, aceasta era pentru că Țarul se afla departe.

Țarul nu știa, Țarul era bun. O! dacă ar fi știut aștea toate Țarul!?...

Și credința aceasta s'a infiltrat în substratul psihologic al norodului, așa, precum în mentalitatea burghezului e cristalizată credința că atâtea nelegiuiri se fac în numele lui Dumnezeu, fără că acesta să aibă cunoștință.

Era deci natural ca biserica să represinte întâi pe Dumnezeu și în al doilea rând pe Țar.

Aceasta convenea organelor ruse de autoritate, și printr'o serie de preoți născuți și educați în citadelele pravoslavnice din nesfârșitul imperiu au încercat să risipească orice altă autoritate psihologică și abstractă ca naționalism sau solidaritate socială, legată de noțiunea etnică, infiltrând ca supremă credință, pe cea în Dumnezeu și ca singură mântuitoare speranță: viața de apoi.

Pe acest teren s'a întemeiat credința, aproape bigotă, în preot; în acest chip preotul a câștigat primul plan în viața satelor.

Și, astfel, moldoveanul, având ca singură preocupare sufletească credința, iar ca singur ideal, împăcarea lui Dumnezeu și a Țarului, a neglijat în parte conștiința de neam, care i-a rămas nu ca un produs al vreunui sistem de raționament, ci ca un instinct de nedesrădăcinat, care s'a perpetuat din tată în fiu.

Astfel, puțin îl interesa îmbibarea Basarabiei cu tot felul de străini — cu precădere permiși a se instala și locui pe pământul său — puțin îl dureau când vedea că, venind la oraș, nu se mai înțelege în graiul său cu târgoveții. „Bătăia lui Dumnezeu“ și blestemele platonice, din cari nu lipsea invocarea sancțiunii divine, erau singurul lui protest.

Orice proces, care să gădile substanța intelectuală îi era străin, orice coordonare a cauzei cu efectul era ignorată și în timpul acesta neamurile străine nu încetau o clipă a-i specula sufletul și avutul.

Datorită numai inepușabilei sale forțe și energii la muncă,

și datorită doar imensei bogății agricole a Basarabiei, moldovanul a putut să nu trăiască în mizerie, deoarece era și de unde specula străinii și de unde rămânea băștinașului.

Dar dacă în domeniul material moldovanul a rezistat prin munca sa și rodnicia pământului, în domeniul moral n'a putut să reziste în deajuns, și astfel, speculat fiind moralicește, pierduse orice nădejde într'o dreptate pământească și în eficacitatea legilor.

Caracteristică este legănarea lui îndoelnică din cap, când i se vorbește de legi și dreptate.

Cu sufletul blajin, blând, supus, îngăduitor și pasiv, s'a închis un lung răstimp de vreme, în carapacea lui, din care numai revelația născută de începutul de revoluție, care-i promitea începutul unei alte vieți sufletești și care, firește, i-a adus Unirea, a putut să-l scoată. Dar manifestarea lui în afară a durat puțin. Condițiunile materiale, neprielnice, din răstimpul, care a urmat războiului, datorite crizei financiare generale, datorite secătuirii rezervelor și secetei, care i-a bătuit ogoarele, precum și faptul că demagogia politică a încercat să-i speculeze sufletul și forța electorală în scop de a se creia pretinse valori, cari nu i-au dat nimic din ceace el aștepta, pentru a continua să-i speculeze buna credință, veșnica propagandă întreținută de străini și vrăjmași, pentru a înrădăcina credința că starea de azi este o stare de provizorat, și desamăgirea suferită prin manifestațiile puțin demne și frățești, a unei mici minorități nepregătite dintre frații veniți de peste Prut; — toate acestea la un loc, l-au făcut să se retragă, iarăș, în chilia lui sufletească, unde mai păstrează încă, din credința netăgăduită și bigot înrădăcinată, icoanele sfinte, alături de imagini ce nu sunt de loc simbol al creștinismului său.

În timp ce el, — moldovanul trecut prin toate cele bune și rele — primește prezentul ca o povară, pe care o suportă cu indiferență atenuată prin optimismul caracteristic, copiii satelor bat la porțile tuturor școalelor de toate gradele și cer dreptul la lumina de care părinții lor au postit o viață întreagă — împinși fiind de aceștia, cari cred cu siguranță și fără nici o umbră de îndoială, într'un viitor luminos, în care noua generație va avea să joace rolul covârșitor.

Căci, moldovanul din Basarabia, astăzi, după atâtea fapte, pe care le-a trăit, e convins că nu există nimic imutabil, știe că precum „divinul Țar“ a fost o ficțiune, iar imperiul colos o schelă șubredă, care s'a prăbușit ușor, tot așa se pot dărâma și valurile impuse lui de tulburarea vremii; și dacă el astăzi nu mai are forța necesară pentru a le reda adevăratul loc pe treptele sociale, atunci când primenirea vremii va așeza apele în matca lor, cei ridicăți de furtună ca paie, vor trebui să se ascundă în dosul pietrilor rămase legate de pământ.

Pentru oameni, asemenea acestor pietre, moldovanul își păstrează comoara sa sufletească și dragostea toată, precum și încrederea de care e capabil și pe care încă n'a risipit-o fără socoteală.

Până atunci însă, nu știu cine ar putea să-i spulbere scepticismul înrădăcinat și să-l scoată din carapacea, în care cu încăpățănare stă ascuns. Deocamdată, el ascultă totul, privește, înțelege, aprobă, și ..... face cum știe el.

Anibal I. Ghiorghiu

Interes pentru folklorul românesc în Ardeal înaintea apariției baladelor lui Alecsandri (1852).

În începuturile mișcării noastre folkloriste, mai bine zis al interesului manifestat pentru poezia și dașinile poporului, locul Ardealului este cu totul neînsemnat, de nu chiar inexistent. Poate însă că nu s'a căutat și nu s'a relevat tot ce se știa ori se putea cunoaște în această privință. Lacuna aceasta vom căuta s'o umplem, după puterile noastre, în rândurile cari urmează.

Interesul pentru producțiile literare ale poporului și obiceiurile sale se resfrâng din țările germane, unde se formase curentul, spre apusul, apoi spre răsăritul Europei. Aici, noi Românii am putea zice că suntem cei din urmă cari răspundem ecoului pornit din țara nemțească. Sârbii, Grecii, chiar și Bulgarii, ne iau înainte.

Tinerii pe cari i-aveam pe atunci în streinătate, nu puteau rămâne, firește, streini de mișcarea aceasta. Kogălniceanu, care „asistă la valorificarea științifică a folklorului în Germania“, Russo, trăind într'o Elveție democrată și entusiasmata de cân-

tecul popular — fapt, care n'a fost remarcat de ajuns — Asaki, care la Viena are legături cu Vuk Karagic, părintele folklorului sârb, și alții, trezesc și la noi interesul pentru comorile sufletești ale poporului. La 1852—3 apare și întâia culegere de poezii populare în volum, aceea a lui Alecsandri—Russo. De-acum interesul pentru poezia poporului se statornicește în Principate — lumea e câștigată.

Ardelenii să fi așteptat oare apariția acestei colecții pentru a simți frumsețea literaturii populare și a se vedea îndemnați să o culeagă și ei? Așa s'ar crede. Șăineanu arată¹ doar ca prin (1859!). Se uită însă că frații Schott, cei cari au publicat întâia culegere de povești românești, le datoresc în mare parte, cum înșiși mărturisesc, unui bănățean Drăgulescu. De asemenea că Samuel Mökesch, învățătorul sas de lângă Sibiu, a publicat la 1844 mai multe poezii populare românești în revista săsească *Transilvania*, fapt relevat acum câțiva ani de dl prof. Bogdan-Duică.² Se pare însă că nevăzând broșura „*Romänische Dichtungen*“ (Hermannstadt, 1851) pe care i-o atribuie, dl Bogdan nu poate vorbi despre ea. Iar alt cercetător, dl Liviu Marian, care cunoaște și o rezumă,³ nu e sigur de autorul ei, un „anonim sibian“, despre care totuși crede că „ar putea să fi fost Samuel Mökesch“.

Asupra acestui lucru ar trebui să fim odată lămuriti. Un argument în favoarea lui Mökesch este faptul că el e culegătorul popularelor apărute în revista *Transilvania* la 1844. Altul îl putem da noi: Pe exemplarul cărții în chestiune, aparținând marelui poligraf francez și bun cunoscător al literaturii noastre, Emile Picot,⁴ o însemnare indică: „*Der Übersetzer ist S. Mikesch*“. Credem că după aceste două dovezi, nu mai încapе îndoială că celce se ascundea sub inițialele S. M. este Samuel Mökesch.

Importanța cărții lui e dublă: e întâia culegere de versuri românești apărute în volum (1851) și în acelaș timp și întâia

¹ Istoria filologiei române, București, 1892, p. 340.

² Gândirea. I, p. 332.

³ In „Adevărul Literar“, 1924 No. 191.

⁴ Azi la Biblioteca Națională din Paris, cota Z. Picot 929.

traducere a poeziei noastre populare într'o limbă europeană. Ca atare ea e citată de Child în celebra sa colecție comparată de balade populare engleze.¹

Mökesch e însă oare întâiul culegător de populare în Ardeal? Nici un român să nu fi remarcat până la el frumsețea versurilor noastre? Totuși, în Ardeal avem — după dl Iorga² — „cea mai veche culegere de poezii populare românești“ — manuscrisul de pe la 1820 al bibliotecii parohiei din Cornești (Maramurăș). Dar nimeni să nu fi încercat să facă cunoscute și altora astfel de versuri?

Conducătorii întâielor foi românești de la Brașov sunt departe de a trece cu vederea poezia poporului. Fie pătrunși de frumsețea ei, fie gândindu-se la ea ca la un mijloc de a trezi puțin pe connaționali, marele român care-a fost Gheorghe Bariț și apoi tovarășul lui de redacție Andreiu Murășanu, ne lasă să vedem, din primii ani ai *Foii pentru mințe, inimă și literatură*, interesul ce-l purtau poeziei poporului.

Inceputul se face în anul 1839, când la pag. 173—4 găsim niște „Cântece populare de pe la Sibiiu din Ardeal“. Acestea sunt din cele mai obicinuite lirice ardelenesti, cari se găsesc azi în orice colecție. Te bucuri însă aflând că versuri ca

„Văst-am badeo că nu vii,
Pus-am dorul căpătăiu
Și urâtul așternut,
Iar dragul coperământ“,

au fost remarcate încă la 1839 și publicate fără nici o corectură.

„Poeziile populare (din Ardeal)“, „culese“ (cum zice tabla de materii) de „Fodor András, doktor primariu a c. Comit. Hunedoarei“, publicate în acelaș an (p. 38), nu sunt însă tocmai populare. Redactorul ne spune doar în notă că „domnu auctorul acestii poezii trimisă redacției câteva cântece scrise în limba poporului românesc din Ardeal“. Dar cu această ocazie Bariț găsește potrivit să scrie următoarele: „Dorul inimii noastre mai de multe ori descoperit, este, ca doar pe încetul își vor șcula bărbați, carii nu își vor pregeta a culegi odată cântecele Ossianilor și a Barzilor românești, originale, neschimbate, neatinse-

¹ The english and scottish popular ballads. Boston, 1882—1897. 10 vol.

² Neamul Rom. Literar, I. p. 344.

cum să află în gura poporului, în munți, în văi, la șesuri și ori unde. Să vedem care nație ne va întrece cu aceste. Cine nu știe cumcă în cântecele, în povestirile, în jocurile, obiceiurile, ținuturile unei nații să află mai cu deosebire trăsăturile adevăratului caracter?¹

Aceste rânduri ne fac să credem că Bariț îndemnase nu odată la culegerea nu numai a literaturii populare, ci și a obiceiurilor și jocurilor. Petrecându-și copilăria la țară, unde se va fi întors desigur și în vacanțe, petrecerile și obiceiurile țăranilor din satul natal, apoi ale celor din jurul Blajului unde și face studiile liceale, n'au putut scăpa unui observator pătrunzător cum s'a dovedit întotdeauna a fi fost Bariț. El va releva, de câte ori va avea ocazie, atenția ce trebuie dată acestor dovezi ale romanității noastre. Astfel, când recenzează cartea lui De Gerando (*La Transylvanie et ses habitants*) stăruiește asupra jocurilor noastre, despre cari tot în *Foaie* (1840, p. 94) spunea cu o mândrie așa de regionalistă: „In cât știu cele mai frumoase jocuri curat românești sânt numai în Ardeal. Eu am mare prepus, că cel unghuresc încă e format după ale noastre“. Va fi fost, desigur, vorba de călușer, joc, care se pare că-l interesa în chip deosebit și asupra căruia revine și mai târziu, pe când redacta *Observatoriul* (1879), tot în cadrul unei polemici cu un scriitor ungar.

Nici „cântecul popular trimis de la Caransebeș“ apărut în *Foaie* la 1840 (pp. 55—56) nu e popular. In acelaș an însă, Bariț face loc în revistă unei colecții de proverbe pe cari le publică în trei numeri consecutivi (35—37). Proverbul nu e desigur genul care câștigă ușor pe folklorist și nici pe redactorul revistei. Nu ne-ar surprinde să constatăm că sunt cele dintâi proverbe pe cari le publică o revistă românească. [Intâia culegere de proverbe propriu zise la noi pare a fi a vornicului Iordache Goleșcu, făcută la 1845, publicată însă mult mai târziu.] In tot cazul, Zanne nu amintește în „Bibliografia despre Proverbe“¹ de această încercare a *Foii*. De însemnat că proverbele veniau de dincolo de munți, dat fiind că „d. trimițătorii acestora născut în țara românească petrece în Banatul Craiovei“.

¹ Zanne, *Proverbele Românilor*, vol. I. Introducere.

Tot de pește munți, de astă dată din Moldova, publică *Foaia* (1847) și o colindă. Să fie oare întâia noastră colindă tipărită cu alt scop decât acela al „Cântecelor de stea“ pe cari le scoate AnŃon Pann la 1830? (Ea face parte din cadrul unui articol asupra calendarului, datorit lui G. Săulescu. Firește, n'a putuŃ scăpa de corecturile savante ale celui ce-o trimitea, dar ea păstrează, totuși, împreună cu refrenul „Florile dalbe“ destule forme populare. Interesante sunt și observațiile lui Săulescu pe marginea ei, recomandând „colindele, conăcăriile, orațiile vechilor serbări române diaschevasticilor și vechilor adunători și îndreptători ai unor astfel de scule naționale“. Tot în acest articol, (apăruŃ mai târziu și în „Calendarul pentru Români“ pe 1849), se dau credințe despre strigoi și obiceiuri din noaptea Sfântului Andreiu.

Cântece și jocuri din Ardeal, proverbe muntene, colinde și credințe din Moldova! Astfel, conform tendințelor cunoscute ale lui BariŃ de a cuprinde în *Foaie* știri și literatură din toate țările românești, folklorul celor trei provincii apare și el, pentru întâia oară, în cadrul aceleiași publicații.

* * *

De cântecul ardelenesc în special, se va ocupa, câțiva ani mai târziu, tovarășul de redacție al lui BariŃ, Andreiu Murășanu. Prilejul i-l dă o polemică cu niște tineri teologi de la Arad, cari trimiteau *Foii* versuri spre publicare. Din cele „Câteva reflexii asupra poeziei noastre“ (1884, pp. 201—205) ne puțem da seama de ceea ce știa despre poezia populară un frunțas ardelen la 1844.

Autorul lui „Deșteaptă-te Române“ nu e surprins că tinerii s'au apucat de versuri:

„căci la aceasta se pot îndemna atât prin cetirea poeziilor, cât și prin aceea împrejurare, că în părțile acestea¹ nici un feliu de veselie, nici un sunet de vioară nu se aude fără de versuri; dar ce versuri? populare, firești, fără vreo legătură maiestrită; căci capitele din cari au eșit, acelea n'au învățat nici o logică, n'au citit pe Virgil, nici pe Șiller ori Ghete. Cu toate acestea au un ce poetic în sine, ce ne place și noă, și după care mult ne batem capul, împlând coli, ba cărți întregi, și tot nu-l atlam.

¹ E vorba de Transilvania și Ungaria (ținuturile ungurene).

„Aci... îmi vine a răspunde și la acel scriitoriu german, care ne având nici măcar idee despre român și limbă 'i — după cum s'au întâmplat de obște cu toți cei ce neau copiat până acuma — au strigat în lumea mare, că românii încep toate ver-surile cu „frunză verde“ și n'au băgat de seamă că după „frunză verde“ urma descrierea unui resboiu cu turcii și tirănia ce întreprindeau aceia cu partea femeiască:

„Este un anu, este un anu,
De când s'au dus Imbrian (Ibrain);
El s'au dus cu șeica veche
Să taie Dunărea 'n șapte,
Ș'a venit cu alta nouă,
Să taie Dunărea'n două.
Cinci copii cu cinci lopeți,
Taie Dunărea'n cinci părți
Eși Ancuță de mă vezi ș. a. ș. a.“

„In sfârșit era să o treacă peste Dunăre turcul, care o răpise din stupina părințască, iată ce zice Ancuța:

De cât curvă Turcilor -
Mai bine hrană peștilor!! și se aruncă in Dunăre.

„Pentru popor era destul de viu descrisă această fărădelege turcească, căci altfeliu cum o putea el păstra, până când o auz și eu? — Sau alta:

„Frunză verde trei masline,
Ș'aseară porniiu la tine,
Cu corfița cu smochine,
Greșiiu calea, vai de mine!
C'a fost noaptea 'ntunecoasă,
Și cărarea lunecoasă;
Nimeriiu la altă casă,
Unde-i fată și nevastă ș. a. ș. a.“

„Ce firesc și nesilit; măcar de leam imița pe acelea două.
Altul:

„Frunză lată depe baltă,
Fostu'mi-au și bine odată;
Dar s'a 'ntors frunza pe tău (lac, baltă),
Ș'am ajuns destul de rău“.

„Dar încă n'am spus neamțului pentru ce începe românul țaran — căci literatul nu o face — cântecul său cu frunză verde? Pentru ca să-și ajute cădînța în versul următoriu, s. p. nu știa

poetul țăranu cum să potriviască pe Ilie în versul următoriu, așa dar au fost silit a pretrimite:

Frunză verde lilie,
Suspina popa Ilie“.

„Țăranul Târnavean, cum să potrivească versul, ca să dea în glas cu Ion dela Micăsasa, care au fost părtaș la omorul unui nobil numit „Ceațău“, așa dar au zis:

„Frunză verde, tufă deasă,
Ion dela Micăsasa“ (un sat între Târnave).

„Dacă poporul ș’au știut exprima prin poeziile sale cele populare, dictate singur de focul cel poetic și în loc de figuri poetice presărate cu frunză verde, toate sentimentele sale, atât de întristate, fior, groază, tirănie, apăsare, cât și cele de bucurie, de amor nenorocit, s’au înșălat: cu cât va fi mai ușor aceluia, carii, — având talent de poet — se știu ajuta în loc de frunză, verde cu mijloacele ce ni le subministră o retorică bine înțeleasă, o logică adevărată“.

Cu câți ani înainte de criticii noștri, Andreiu Murășanu, care, în treacăț fie zis, nici el nu păcătuia prin simplitate — remarcă și recomandă *firescul* poeziei poporului. Se vede din pasagiile citate cum și chestiunea faimosului „frunză verde“, care continuă să preocupe și astăzi, se punea deja la 1844.¹ Apoi Murășanu ne dă, presărate în textul teoriei sale și versuri populare autentice, „ne-ndreptate“, ceea ce, repetăm, nu era puțin la 1844. El pare să cunoască și tehnica poeziei populare, fapt pentru care nu avem două dovezi pentru vremea aceea!

Asemenea lui Bariț, va continua și Murășanu să releve, de câte ori i se va da ocazia, în articolele sale, comoara tradițională a țăranului nostru. Aceasta în special în *Telegraful Român* din 1853 și 1854, la Sibiiu, unde trece mai târziu ca translator.²

¹ Din răspunsul unuia din cei vizați de reflexiile lui Murășanu, clericul V. Babeș (*Foaie*, 1844, p. 349), aflăm că nici tinerii dela Arad nu erau de loc străni de problema poeziei populare. Una din replicile lui Babeș referitoare chiar la „frunză verde“, ne arată că el cunoștea și cântece sârbești și germane.

² Cf. Dr. I. Lupaș, *Contribuțiuni la istoria ziaristicii românești ardelen. Sibiiu*, 1926, p. 104 și următoarele.

Dar ca și la Bariț, epoca aceasta nu ne mai interesează, ea neîntrând în cadrele acestui articol. Noi am căuțat doar să arătăm că interesul pentru cântecul și obiceiurile poporului trăia în Ardeal și înainte de publicarea culegerii Alecsandri—Russo. Astfel că atunci când se vorbește de protagoniștii mișcării pentru descoperirea și culegerea poeziei noastre populare, istoricul literar nu va trebui să uite nici pe cei doi redactori ai *Foii* de la Brașov: Gheorghe Bariț și Andreiu Murășanu.

Ion Mușlea.

Ce ne unește, nu ce ne desparte!

(Adunarea generală (congresul) dela Zălau.

12—14 Septemvrie 1926.)

„Transilvania“ are să încresteze la răboj trei zile de înălțare sufletească, trei zile, cari prețuiesc cât trei zile de Paști sufletești, fiindcă înălțare, înviere a fost pentru suflețul românesc sălăgean, ardelean și basarabean această adunare generală a „Astreii“. Mulți ochi au înnoțat în lacrimi, multe inimi au fost cuprinse de fiorii emoției și a fost prea firesc așa, fiindcă frați îndepărtați unii de alții și-au întins mâna și au simțit că „n noi doi un suflet bate“

„Astra“ se simte mândră că a prilejit astfel de momente sărbătorești. Iarăș este purtătoare a luminii, ca pe vremuri, când adunările ei generale erau adevărate pelerinagii la altarul culturii.

Și la adunarea aceasta s'a dat lozinca respicat, lozinca purceasă din inimă și întovărășită de rațiune; „ce ne unește, nu ce ne desparte“! În locul întâi al preocupărilor tuturor participanților a fost pus interesul comun de a lucra spre propășirea culturală și astfel ne-a fost dat să vedem alături, ca în vremile bătrâne pe ortodoxul Șaguna și pe gr.-catolicul Șuluțiu, pe preoții amânduror confesiuni, servind la acelaș altar, la sfatul înțelept al mitropolitului Basarabiei, al I. P. S. Sale arhiepiscop Gurie.

Dela cuvintele veneratului bătrân pâr. protopop Grațian Flonta, care a vorbit în numele preoțimei selăgene, până la cuvintele tinărului student, trimis al Olteniei, cu toții au accentuat acest imperios categoric imperativ al vremurilor de astăzi: Să fim una, o falangă, spre binele comun! Nu ce ne desparte, ci ce ne unește!

Evenimentele ce se succed sunt chemate să ne deschidă ochii, glasurile de chemare într'o *singură* tabără culturală sunt glasurile rațiunii și ale inimii, și dacă n'ar fi ascultate ne-ar aduce la marginea prăpastiei. Și aceasta nu poate să o dorească om ce mai judecă în ziua de astăzi...

Multe și însemnate momente de înălțare sufletească ne-a fost dat să trăim la Zălau, primiți cu brațele deschise de românimea de acolo, în frunte cu zelosul director de despărțământ, dl prefect *Dr. Nicodim Cristea*. Consfătuirea directorilor de despărțăminte din preseara serbărilor, ședințele cele două cu discuțiile pline de miez și de elan, expoziția de industrie casnică, expoziția de copii, conferențele domnilor *Alexandru Lapedatu*, *Gh. Bogdan Duică*, *Dr. V. Ilea* pelerinajul la mormântul lui *Simeon Bărnuț*, desvelirea troiței pe locul de luptă dela *Guruslău*, în amintirea lui *Mihai Viteazul* și a eroilor căzuți acolo, festivalul — toate momentele acestea înseninate nu pot fi descrise pe o pagină și jumătate, câte ne stau la dispoziție.

Ne mărginim să reproducem trei discursuri festive și să promitem că vom reveni.

Ținem să țintuim de astădată pentru posteritate în analele „*Transilvaniei*“ faptul că frații noștri din *Basarabia* au făcut un pas hotărâtor, apropiindu-se în rânduri dese de „*Astra*“ noastră, întinzându-ne brațele, ca frații înșetoșați după apă curată și lumină. Le-am prins și noi brațele și cu aceeaș dragoste i-am primit.

Ca să se vadă cu câtă căldură și interes a fost primită deputația basarabeană la Zălau, lăsăm să urmeze pasagiile din procesul verbal al șed. a II-a, din 13 Sept. 1926:

„IX. Dl *Dr. Augustin Popa*, raportorul comisiei asupra organizării „*Astrei*“ în *Basarabia*, face un expozeu bine întemeiat și însuflețit asupra acestei chestiuni, constatând că această organizare este un nou capitol de bucurie pentru întreg neamul românesc, care vorbește despre marele început în viața culturală a *Basarabiei* românești. Este vorba de activitatea secției basarabene, organizată și condusă de inimosul luptător, dl prof. univ. *Dr. Onisifor Ghibu*.

„Arață că gândul de a descălica în *Basarabia* nu a venit dela noi, frații basarabeni singuri ne-au chemat.

„In loc de politica, care desbină și învrăjbește, noi am mers în *Basarabia* cu steagul culturii, care ne unește și ne înfrățeste. In urma repetatelor cereri, comitetul central a trimis în anul acesta ca comisar general pentru

Basarabia pe dl prof. Ghibu, mulțămită muncii neobosite a căruia s'a făcut în Basarabia un început de organizare culturală, care promite foarte mult. Gazeta „România Nouă”, organizată de inimosul comisar al „Astrei” și care apare în condițiuni din cele mai excelente, a reușit să trezească interesul viu al intelectualității basarabene pentru problemele „Astrei”.

„S'a înființat, după modelul secțiunilor noastre literare și științifice 10 secțiuni basarabene, în cari au intrat peste 200 de intelectuali. Aceasta numai în Chișinău și într'un timp foarte scurt...

„In curând comisariatul „Astrei” va edita un Calendar pentru popor. Deasemenea s'a anunțat apariția ziarului popular „Cuvântul Moldovenesc”. Pentru tipar este pregătită o serie întreagă de broșuri din biblioteca „Astrei” basarabene.

„Se mai plănuiește în Chișinău ridicarea unul palat cultural, care să rivalizeze cu cele mai splendide palate de acest fel din țară. Și acesta nu e un plan vag. Basarabeni s'au pus deja pe lucru. Pentru acest scop I. P. Sa Arhiepiscopul Gurie a donat din mijloace personale suma de 100,000 lei, ca un prim început.

„Comisiunea propune ca un semn de recunoștință pentru venerabilul Arhiepiscop al Basarabiei alegerea I. P. S. Sale ca membru de onoare al Asociațiunii.

„Raportorul aduce mulțumiri călduroase tuturor basarabenilor, cari depun o muncă desinteresată pentru prosperarea neamului și redășteptarea sufletului țaranului român din Basarabia.

„In sfârșit comisiunea, care a examinat raportul organizației basarabene, face următoarele propuneri:

1) Să se ia act de activitatea Comisariatului General în Basarabia, aducându-se mulțumiri dlui Onisifor Ghibu (adunarea face o viie și mișcătoare manifestație de simpatie pentru dl O. Ghibu) — 2) Să se declare membri ai secțiunilor științifice și literare persoanele propuse în raport, dându-li-se puteri depline să întregască secțiunile. — 3) Secțiile științifice și literare din Ardeal să dea concursul lor nelimitat secțiunilor basarabene. — 4) În bugetul anului viitor să se prevadă o sumă specială pentru nevoile „Astrei” basarabene. — 5) Viitoarea adunare generală a Asociațiunii să se țină în Chișinău. In afară de aceasta comisiunea propune întregirea comitetului central al „Asociațiunii” prin alegerea dlui prof. Ștefan Ciobanu, membru al Academiei Române (aplauze).

„Adunarea generală ia act cu mulțumită de raportul dlui Dr. A. Popa, primește în întregime și cu unanimitate toate propunerile făcute de comisiune.

„Face o călduroasă manifestație basarabenilor prezenți în adunare, după care președintele salută în numele adunării pe noul membru onorific al Asociațiunii I. P. S. S. Arhiepiscopul Gurie și pe noul membru în comitetul central, dl prof. Ștefan Cioban.”

Fie într'un ceas cu noroc!

Cărarea e bine apucată; Ce ne unește, nu ce ne desparte!

Dacă n'ai noroc...

Deunăzi m'am întâlnit cu prietenul Vasile Harac, pe care nu-l mai văzusem de aproape doi ani. Se schimbase omul, gata să nu-l cunosc. Slăbise și îmbătrânise în cei doi ani, cât alții în zece. Și cum era cu treburile, pentru cari venise la oraș, isprăvite, iar eu dornic de-a mai afla una-alta din gura omului, neșam înfundat într'o ospătărie de mână a doua, să ne lecuim năcazurile lângă un păhărel de vin. Și, ca oamenii zilelor de azi, am început-o cu politica, ca s'o sfârșim cu a ne plânge unul-altuia de greul traiului.

Prietenul Vasile Harac poartă aceeaș slujbă, pe care a purtat-o și acum treizeci de ani. E învățător în satul, unde a văzut pentru întâiaș dată soarele răsărind și unde și-a petrecut anii copilăriei. Acolo, în satul său de naștere și-a început slujba de luminător al poporului, slujbă, pe care, de opt ani, se sbate, aleargă, se zolește s'o sfârșească într'alt loc, în orașul sgomotos, spre care inima nu-l atrage, dar soția și copiii, cari s'au ridicat la junie, îl împing, îl roagă, îi poruncesc s'o facă.

Mai cu seamă dăscălița, care ar vrea să-și vadă fata, pentru care li se deschide des ușa, măritată la oraș, unde nu mai trebuie să se certe cu toate nespălatele pentru câte flecării toate și unde să scape de noroiul și băligarele satului. Și de când feciorul popii din Ariniș, care face praxă de avocat, dă țărcoale casei învățătorului și semne de dragoste fetei, Vasile-tatăl, e mai mult pe drumuri, decât acasă. Când ia drumul revizoratului, când o pornește năcăjit și amărât spre orașul inspectoratului școlar. Și dela toate oficiile se 'ntoarce cu promisiuni, de cari, naivul, leagă speranțe, cum se leagă orbul de gardul, pe care-l crede că se sfârșește la locul unde vrea se ajungă.

De opt ani, de când și ardeleanului i-a venit curajul și putința de-a bate la ușile, în dosul cărora se împart bunurile lumesti, Vasile Harac a încercat de zeci de ori să pătrundă cu slujba în oraș, fie ca învățător chiar, dacă nu se poate ceva mai mare. Drept, că draga-i soție, cu care a împărțit sărăcia și asprimea unor vremuri grele și care a petrecut destule nopți nedurmite de grija că soțul ei, care nu prea îndrăgea limba ștatului putea fi aruncat pe drumuri, pretindea: cum a ajuns cutare

și cutare revizor sau și mai mare domn, să ceară și Vasile o asemenea slujbă.

De vrednicit, vrednicea acest om o recunoștință din partea ori și cui, căci era de-o cinste soră cu sfințenia și de-o hărnicie și punctualitate de ciasornic. Mai avea darul de-a fi bun român, din care cauză era luat la ochi de stăpânitorii de ieri și a fost bănuț cu toate uneltirile ce se puteau închipui. În școală a fost dascăl, în urma căruia rămăneau dăre de lumină și din sufletul lui scăpărau scânteii, cari se aprindeau și ardeau cu putere în resfiratele căsuțe ale satului, unde se visa de-un răsărit de soare al românismului.

Biserica, fără glasul învățătorului Vasile era moartă, îngropăciunile, fără el, n'aveau lacrimi.

Deși sărac, lua pământ în arândă și-l lucra mai bine ca ori ce gospodar. În treizeci de ani, cât a dascălit, a schimbat fața satului, a prăminit pădurile, a îndreptat cursul pâraielor. Din odraslele leneșilor a făcut oameni harnici, din ai bețivanilor, cei mai trezvii săteni. Din satul, pe care nime nu-l lua în seamă și nu i se știa de nume nici până la al cincilea hoțar, a zidit un cuib de oameni hoțărăți și dârzi în apărarea limbei, credinței și obiceiurilor strămoșești, că i-a mers vestea până în al nouălea județ. Și pentru toate aceste vrednicii Vasile Harac n'a așteptat nici o răsplată, dacă dascălița, care bine le știa, nu s'a fi dorit să iasă cu fetele mai la vedea.

De câte ori a îndurat Harac muștrările soției:

— „Mă, nătântocule, mă, nu vezi cum te iau toți pe dinainte? Nu vezi, mă, slabule, cum toate lichelele fac carieră, se lăfăiesc pe asfaltul orașelor și tu, care ai stat treizeci de ani, să-ți mânânci sănătatea, lucrând pentru alții, pe nimica, ai ajuns să-ți poruncească cine și-a luat pălăria, odată, înaintea ta?“...

Acestea toate le-am știuț cât despre prietenul Harac, cât clin tautzite, dela alți colegi, cu cari aduceam în discuție pe Vasile, prietenul cinstit și vrednic de o soarte mai bună.

Acum, că-l aveam în față, încercai să-l descos, ca să aflu pricina nenumirii lui. Adușsei în vorbă pe un alt prieten al nostru, pe Smântână, căruia tot ce i-a trăznit în mințe i-a reușit și unde s'a dorit a ajuns. Acest Smântână a trecut din gard în

gard, cum trece vrabia din par în par: fâlfăie una din aripi, plescăie două din cioc, și-o vezi urcată de pe harac pe prăjină. Așa se 'ntâmplă cu Smântâna. Fiecare schimbare de guvern îi aduce un nou decret de numire și de-o trăi mult, avem să-l vedem sus, sus de tot, așa de sus, că nu l'om mai putea vedea; ci i-om simți numai înălțimea.

Când am pomenit de Smântâna, prietenul Vasile sorbi tot vinul din pahar, oftă odată prelung, ca o locomotivă sosită în gară și slobozi printre dinți:

— „Să fie-a dr ..... cinste!“

M'am cutremurat. Nu-mi venea să-mi cred auzului. Omul, care s'ar fi războit c'o'ntreagă lume, ca să-și poată apăra această comoară sufletească, vine să-și închine Satanei busola, care i-a îndreptat pașii o viață trăită în bine și frumos.

Vasile, — nu înzădar era dascăl, — a pătruns cu ochii nedumerirea mea și-a venit, — fără să-i cer, cu explicarea:

— „De opt ani cer, mă rog, stărui pe la toate ușile să mi se dea un loc în oraș... Nu pentru mine o fac, ci pentru nevastă și copii... Am, — cum știi, — fată de măritat, mâine, poimâine urmează alta, apoi un băiat la școală, pe toamnă duc pe-al doilea... Nevasta nu mă curmă: la oraș, la oraș. Cei mari îmi făgăduiesc, dar cu făgădușul rămân. Și n'aș crâcni nimica, dacă n'aș vedea, cine mă ia pe dinainte... Măzăreanu, cel care răcnea ca un taur, că el e viță ungurească?... Șofron, care se pupa pe la petreceri cu toți purtătorii de pene de cocoș și juca ciardașurile mai abitir ca pe pustă. Borcanu, care a anunțat poliției de graniță pe toți consătenii lui, cari așteptau intrarea României în războiu, cum așteaptă bolnavul tămăduirea? Și alții și alții, cari stăteau muți, când era vorba de vre-o pornire națională? Și nu le-aș aminti toate acestea, frațe dragă, dacă, acum, după opt ani de așteptare, n'aș fi auzit o vorbă, care mă doare, cum nu m'a durut nici glonțul căpătat în picior pe frontul italian“.

Eram atât de curios să aflu motivul acestei dureri, care se tipărise pe fața-i brăzdată, că mi-am uitat și să-l întreb, rămânând nemișcat, până a început din nou:

— „Până acuma mi se făgăduia, dar nu mi se da. Acum vine unul și-mi spune, fără frică că-l ajunge trăznetul din cer,

că eu nu pot să ajung la ceva, fiindcă — îmi vine să sbier, ca s'audă-o lume, că aş fi *prea cinstit*“.

— „Auzi motivare, dragă prietene!“, îngână prietenul Vasile, lăsându-şi ochii în jos, ca să se vadă ghetetele-i descusute şi pline de noroi.

Vasile Harac se făcu palid ca de ceară. Infăşcă paharul şi ca şi cum s'ar fi hotărît pentru un lucru mare, îl goli dintr'o 'nghiştură. Ca să-i curmă gândurile negre, începui vorba, zâmbind în silă:

— „Măi Vasile, ce lucru mare să te schimbi?! Hai să dăm cinstei cu piciorul. C'un om sau doi de omenie mai puţin, tot acolo stă ţara, unde-ă mai stat“.

Vasile ridică capul: „şi cum s'o facem?“

— „Cum? Foarte uşor. Când mai vin alegerile spunem la frunză şi iarbă, că noi ţinem cu guvernul. Lăudăm şi ridicăm în slavă pe toţi oamenii, cu influinţă. Ne lăudăm cu isprăvuri, pe cari nu le-am făcut. Cerem să ni se facă cutare sau cutare hatâr, c'apoi las' pe noi, de n'om duce şi morţii la vot“...

— „Apoi, când vin alţii la putere?“... întrerupe c'o năivitate de copil Vasile.

— „Facem, cum am făcut cu cei dintâi!“

— „Şi asta, până când?“

— „Până trăim.“

— „Apoi ce va zice lumea?“

— „Ce zicem şi noi, de cei cari au făcut aşa.“

Vasile tăcu o clipă. Părea, că intră în clucă. Dar, de odată, ca muşcat de viperă, sare în sus:

— „Ba! Acolo, în noroiul satului să-mi îngroape oasele, dar Vasile Harac, sărac a fost, sărac să moară, dar *căpeneagul să nu şi-l schimbe după cum suflă vântul*. Ce? Să m'arete lumea cu degetul? Nu!“

Şi prietenul meu Vasile Harac, învăţător în satul lui de naştere, era gata să facă ţandări din sticla de pe masă:

— „Doamnă, înc'o jumătate, de bine că m'am întâlnit cu fratele Petrea. Şi ceva de ale gurii, din toată sărăcia“....

— „Slab ne pricepem noi la politică, frate Vasile.“

— „Păi, dacă n'avem noroc!...“

Petrea Dascălu,

O gazetă din 1848

(Știri despre români).

Intâmplător cercetez gazeta *Der Telegraph, Volksblatt für Politik und Tagesinteressen* din Pesta (Iulie—Decembrie 1848). Exemplarul (Bibl. univ. Cluj) nu-i chiar complet, dar nici prea deriorat. Ziarul îl redacta Samuil Rosenthal (ovreiu din Pesta, mort la 1868 în Viena). Câteva știri sunt originale; cele mai multe sunt reproduse din *Romania*, ziarul nemțesc al lui Petri (București).

Raportându-se că Sultanul a aprobat constituția ce și-o daseră Muntenii, corespondentul din Brașov observă (p. 79), că se bănuiește că a aprobat-o sub influență englezească (*Man vermuthet englischen Einfluss bei der Sache!*) Interesantă este descrierea reacțiunii emigrate la Brașov (p. 83), contra căreia revoluționarii se plâneră la Pesta, cerând ca ei să fie mutați dela Brașov. Venind Suleiman-pașa în țară, gazeta pomenește de apelul la poporul german — căruia i s'a adus (p. 111) aminte de panslavism și de nevoia de-a se face pace cu Italia și a lupta contra — rușilor! Gazeta era, deci, redactată cu simț romantic de ce ar fi să se facă. Ea era simpatică revoluției românești.

Din cadrul acesta se înțeleg două știri care privesc pe scriitorii români, pe care eu îi caut oriunde.

La p. 116 găesc o corespondență din București (12 August) pentru timp: N. Golescu se întorsese din misiunea sa la Giurgiu! — și corespondentul se întreabă (după *Romania*) relativ la arestarea emigraților români: „*Wie kommt es, dass einige unserer Brüder aus der Moldau, darunter Lascar Rosetti, A. Russu, welche Schutz- und Zuflucht suchten bei der gepriesenen Hospitalität der Magyaren in Dées, Klausenburg und Pest von der Nationalgarde verhaftet wurden?*“. Deci garda națională maghiară ar fi arestat pe Alecu Russu.¹

La pag. 183 se raportează despre arestarea lui Ioan Maiorescu și protestul guvernului bucureștean. Se pomenește

---

¹ In Dej garda națională se alcătuiuse din Aprilie, scrie Medgyes Lajos, ce-și zice *nemzetör*, în corespondența sa publicată de *Erdélyi Híradó* la 20 Aprilie 1848, p. 251.

despre interpelarea lui *Eftimie Murgu* în camera maghiară și răspunsul lui *Kossuth*, că el are în mâna sa probele înțelegerii Românilor cu dușmanii Ungariei. *Kossuth* ar fi zis: *Sie windischgräzeln*, adică dau mâna cu *Windischgrätz*, cu Austriacii! Gazeta somează deci, pe *Kossuth* să publice probele!

De urmărit ar fi arestarea prin *garda națională* a lui *Alecu Ruso*, care este o faptă mai enigmatică până acum.

G. B. D.

„JAZZI“.

... „Jazzi“, iar ne-a părăsit stăpânul,
Iar vom așteptă o noapte 'ntreagă...
Eu — păpușa mică și cochetă,
Tu — un fox cu fundă violetă.

El a fost așa de bun aseară
Și ne-a spus atâtea vorbe bune...
Eu l-am întrebat: — „Când vii, stăpâne?“
Mi-a răspuns printre săruturi: — „Mâne“!

„Jazzi“, numai tu mă vezi cât sufăr,
Numai tu cunoști a mea durere...
„Jazzi“, dacă ai aveă cuvinte
Tu mi-ai spune — pentru ce el minte?

Doamne! Dacă ar intra acuma...
N'aș mai fi nervoasă, n'aș mai plânge,
Și-aș săruta o seară 'ntreagă
Gura asta roșie de fragă.

Noaptea lin se lasă și apasă —
Iar o vom petrece'n așteptare...
Eu — păpușa mică și cochetă,
Tu — un fox cu fundă violetă.

Irine Fleury.

VALUL

răzleț, în ochi cu sclipiri de curcubeu, sărula fericit urmele ușoare din plaja mărit. Erau ale tinerei mame, care bucuroasă de aerul proaspăt și de aurul cerului se juca pierdută cu dragostea copilului slăbău, în nisipul argintului

Pe fața ei fragedă de tinerețe dăduse maternității, sfințența durerii createare își slutura umtre de mătase. . Grația copilăriei de curând apusă se juca încă în luminile ochilor verzut ca marea și în înmugurirea zămbetului de fectre maternă.

Și mama și copilul, fericiți pe plaja mării, își vărsau bucuria deplină-simplă, în găngureli și îngănări ușoare înțelese numai de ei...

Valul fermecat de atâta isbucnire a tertcirii fără, prihană, aprins de curiozitate, ispti cu sfială veselia mamei:

„De unde ai tu jucăria ce se chiamă copil?”

— „A coborât din veșnicie în inima mea“, grăi mama cu glas de înger. „Acolo în adâncul inimii l-am simțit înmugurind, alintat de visurile lumii și umbrat de porunca Domnului...”

„Il zăream inconștientă în jocul cu păpușle copilăriei; îl simțiam în biserița afumată de tămâia rugăciunilor, în lumina praznicelor de bucurie și în umbra serbătorilor de durere.

„Da, era acolo, în sfințența tămaii, în rugăciunile altarului și în cântările stranel. Și-l simțiam neștătătoare, îl simțiam ca prin vraja visurilor, în mireasma de busuioc și măghiran din căsuța părinților. Iar îndemnul ancestral de cinstirea străbunilor încă șoptea că cinstea rodul sfânt al visurilor lor de veșnice și mângăierea mamei mi se părea că coboară prin mine asupra celor ce vor să stăpânească ziua de mâine.

„Da a trăit această jucărie a durerii și fericirii, a trăit curată ca raza soarelui, în toate nădejtile, visurile,

bucuriile și durerile mele de copilă, a trăit în viața mea ca lumina de mântuire a strămoșilor.

„Doar duhul lor l'a ocrotit și alintat, duhul, care întemeiază și sfințește căminul din neam în neam“.

— „Și când l-ai găsit?“ întreabă ciripind un rândunel îndrăgostit de valul, cu creasta de argint.

— „Aceasta-i o taină adâncă, dragă rândunel!

Am stmțit doar numai mugurul ce-l purtam din veșnicie în inimă, că-și desface petalele de vraje și mă ametește cu mireisme divine. Și flința mea întreagă s'a înfiorat de fericirea așteptărilor necunoscute“.

„Da, l-am purtat în flința mea ca pe o fericire a viitorului“.

Tăcu o clipă, mângâindu-și cu lumina prtvirilor în care-și topia toată dragostea și-l ridică în brațele-i de crin, grăindu-i:

„Da, fericirea mea ruptă din lumina soarelui în răsărit, valul vieții te-a coborît în sufletul meu și ințma mea și-a fost liman de mântuire...“

„Perdută mă uit la tine și nu pot pătrunde adâncimea tainei: Tu, care puteai fi al tuturor al devenit comoara mea, însușețită de bucuriile lumii, odorul meu neprefuit și numai al meu.“

„Devenirea ta a fost dureroasă! Dar ce se câștigă fără durere?!

„O, te binecuvintez, și te ador pentru durerea ce mi-ai pricinuit! Te înbrățișez cu dragostea inimii mele și te scald în lumina sufletului meu înfiorat de teamă să nu te perd. Ești doar farmecul vieții mele, ești fertctrea zilelor mele.“

Valul, mâhnit, parcă, se topi în mare, iar rândunelul cumințit, sbură ciripind de dragoste spre rândunica ce-l aștepta îndrăgostită pe o ramură de daftn.

Abazzia, Mai, 1926

Z. Sandu.

Cronică.

Conferințele secțiilor. Paralel cu activitatea culturală din Basarabia, pe care au fost chemate să o desfășure acolo de necesitatea de a mobiliza, prin stimulentele pildei, forțele locale la o muncă identică, secțiile ardelenale ale „Astrei”, sunt pregătite să-și facă datoria și la ele acasă. Prin conferințele sau comunicările științifice ce se vor desvolta mai ales în fața publicului din cetatea culturală a Ardealului, care-și și sediul secțiilor, și, uneori, în alte orașe la ocazii potrivite, cari pretind o „descindere” culturală, pentru a fixa solemn un moment de valoare istorică, sau pentru a reclama în memoria contemporanilor tot sensul unor valori istorice apuse. — prin astfel de manifestări programatice secțiile „Astrei” vor ținea un permanent contact cu opinia publică.

Imbrățișind un vast domeniu de preocupări, dela cele mai „ideale” și teoretice, cu ecouri și efecte mai îndepărtate în timp, până la cele mai tehnic-practice, a căror valoare se poate cântări momentan, ele vor mijloci în societatea românească prea pasivă încă un schimb de idei dintre cele mai fecunde. Și în felul acesta „Academia militantă”, a Ardealului își va merita pe deplin porecla fericită.

Inaugurarea acestei activități, pentru noua perioadă de muncă, în care am intrat, s'a făcut în 16 Octombrie, la Cluj, prin trei comunicări deopotrivă de interesante.

D. prof. univ. G. Bogdan-Duică, președintele secțiilor, a atras atenția asupra unei „descrieri a Basarabiei” din anul 1841. Adeseori streinii, cari

au trecut sau au locuit timp mai îndelungat pe pământul românesc, au lăsat însemnări prețioase despre configurația geografică și etnică a acestui pământ și despre viața spirituală ce se desfășura pe suprafața lui. Pentru a putea alcătui o istorie cât mai potrivită și mai complectă a pământului și a vieții românești, aceste însemnări trebuiesc căutate și scoase la lumină, ca metalul prețios.

Cartea despre care a vorbit D. Bogdan-Duică este un studiu de știință naturală, cu capitole speciale despre botanica, mineralogia și zoologia Basarabiei din întâia jumătate a veacului XIX, când a trăit acolo autorul ei, botanistul *Charles Tordent*. Ea mai cuprinde un catalog al plantelor, cu indicarea localităților unde se găsesc fiecare dintre ele, ca o dovadă despre valoarea documentară a cărții. Este astfel una dintre cele mai vechi și mai prețioase cărți de științe naturale din România. Pentru aceasta și pentru informația ei despre viața românească din provincia dintre Prut și Nistru în acel timp, ea ar merita o retipărire. Cartea s'a tipărit la Lausanne (Elveția) și se găsește în Biblioteca Universității din Cluj.

*

D. Inginer Aron M. Makşai, al doilea conferențiar al zilei, a schițat dezvoltarea „mijloacelor de propagare a culturii”, stăruind mai mult asupra celui mai desăvârșit dintre aceste mijloace, invenția relativ recentă a științei: radiofonia. Dela societățile intime ale unor veacuri îndepărtate, cari erau mijlocul unic de propagare orală a culturii, ajutate apoi de scrisul

tipărit, care poate avea o mai întinsă răspândire, și trecând prin faza de răspândire prin imagini a culturii, cu ajutorul cinematografului, până la telegrafia fără fir, întregită în ultimul timp prin posibilitatea transmiterii imaginii la mari distanțe, este o evoluție uriașă, care stăpânește spațiul, cu cea mai mare economie de timp, în această activitate de propagare a culturii.

D. Makșai a dat exemple din alte țări, unde acest mijloc practic este întrebuițat de societățile culturale pentru propaganda lor, cerând introducerea lui și în țara noastră. Spre acest scop trebuesc înființate stațiuni de emiterie radiofonică, pentru raze determinate, pe cuprinsul cărora ușor se pot plasa apoi aparatele de înregistrare. În Rusia, pe care de multeori o judecăm superficial, sunt 25 de stațiuni de acest fel, iar la noi nici una până acum. „Astra“, împreună cu celelalte societăți culturale, ar trebui să-și revendice mândria de a introduce aceste minunate aparate de propagare a culturii și în țara noastră.

Seria comunicărilor a încheiat-o d. prof., univ. Th. Capidan, vorbind despre „D. Bolintineanu și scrierile sale despre Macedonia“.

Se știe interesul mare deșteptat de descrierile de călătorie în Macedonia ale lui Bolintineanu pentru mănunchiul de aromâni din Peninsula Balcanică, supuși atâtor stăpâniri streine. Era întâia însemnare despre ei, cu pretenția de a fi expresia unor constatări făcute la fața locului. Aceasta nu i s'a contestat până acum poetului „macedonenelor“. D. Capidan a făcut într'o schiță scurtă dovada despre falsitatea acestei credințe. Controlate pas cu pas, descrierile și povestirile lui Bolintineanu se dovedesc a fi, când compilări dintr'o scriere contimporană, a consulului francez

Ponqueville, când curate invenții de fantazie. Nici o însemnare precisă despre particularitățile vieții a aromânilor nu aflăm în scrierea lui Bolintineanu, iar vagi indicații, în această privință, cari au putut fi împrumutate unor isvoare scrise, sunt localizate în comune, cari n'au populație aromânească.

Nici inspirațiile poetice nu vădesc o proprie experiență a autorului. Cunoscuta „San Marina“, care înfățișează fenomenul de migrațiune în funcție de anotimpuri a aromânilor, este în fond și chiar în expresia poetică o compilare a scrierii consulului francez numit.

Dacă, prin urmare, scrierile despre macedoromâni ale lui Bolintineanu nu pot fi întrebuițate ca documente istorice de valoare științifică, le rămâne totuși valoarea practică, mărginită în timp, de a fi deschis ochii dacoromânilor asupra fraților lor îndepărtați, cari au primit la câțiva ani după apariția scrierilor acestora, întâiul ajutor cultural din partea statului român dunărean.

Olimpiu Boitoș.

*

Congresul societății de psihiatrie, neurologie, psihologie și endocrinologie. În zilele de 19, 20 și 21 Septembrie a. c., a avut loc la Chișinău ținerea celui de al VI. congres al societății de mai sus.

Au luat parte numeroși medici de specialitate, în frunte cu profesorul Parhon, președintele societății, precum și alți medici din oraș și împrejurimi.

Primirea și găzduirea congresiștilor a fost din cele mai excelente, grație bunei aranjări a comitetului organizator local, în frunte cu Dr. Lascu, directorul spitalului de boli mintale din Costugeni (lângă Chișinău).

Reprezentanții autorităților, în frunte cu P. S. Ș. Arhiepiscop Gurie, cu dl prefect și dl primar, au acordat tot spri-

jinul și au salutat pe congresiști în ședința de deschidere, prin cuvinte pline de elogii și dragoste.

Comitetul Congresului s'a constituit, având ca președinte pe: dl Dr. Lascu; vicepreședinte: Dr. Preda, directorul spitalului de boli mintale, Sibiiu și Dr. Cobilanski, directorul spitalului de boli mintale, Cernăuți; secretari: Drii Padeanu (București) și Ornstein (Iași).

Ca în toți anii și în acest an congresul s'a arătat foarte productiv, deoarece, pe lângă interesantul raport al d-lui profesor Dr. Parhon asupra: patologiei, fiziologiei și biologiei glandei tiroide, s'au prezentat 32 comunicări, cu subiecte din cele mai interesante și de actualitate.

Cităm printre cele mai importante: Profesor Dr. Parhon și D-na Cernăuțeanu-Ornstein asupra: Sciaticii duble, obesitate și hipotiroidie; Prof. Parhon și Derevici: Cercetări experimentale asupra unui sindrom atirohiperparatiroidian. Profesor Dr. Obregia și Dr. Marinescu-Baloiu: Sindromele motorii, extrapiramidale în boalele nervoase sifilitice, din punct de vedere clinic și histopatologic. Profesor Obregia și Dr. Padeanu: Influența agitațiunii psihiatrice asupra metabolismului bazal. Dr. G. Preda, (Sibiiu): 1. Relativismul în psihiatrie. 2. Propuneri cu privire la existența psihiatrică și profilaxia boalelor mintale. Dr. Pojoga (Chișinău): 1. Contribuțiuni la psihologie și valoarea ei în psihiatrie și pedagogie. 2. Origina delirului de grandoare în paralizia progresivă. Dr. Dörr (Sibiiu): Incercări de tratament în tulburările metasifilitice. Dr. Odobescu (București): Psihozele colective. D-ra Vlaicu (București): 1. Raportul între sănătate și inteligență. 2. Examenul medico-psihologic într'o colonie de copii vagabonzi. Dr. Șeptelici (Chișinău): Pelagra.

Numeroase alte comunicări au fost prezentate de Drii Balif, Marinescu-Baloiu, Popea, Dinulescu, Ornstein, Padeanu, Fromovici, Constanța Parhon, Sorin Negruți, Derevici, Aricescu, etc. Unii dintre medicii specialiști, ca: Drii Révész, Zsakó, etc. și-au trimis comunicările.

Pe lângă aceste comunicări de specialitate s'au mai ținut și două conferințe pentru public.

Prima a fost ținută de prof. Parhon cu subiectul: Fenomenele generale ale vieții.

A doua a fost tratată de Dr. Preda (Sibiiu) asupra: Cătorva impresii din Constantinopole și Atena.

Congresiștii au vizitat cu această ocazie impozantul spital de boli mintale din Costiugeni, spitalul din orașul Chișinău, muzeul, precum și expoziția de mostre, care s'a deschis în acel timp.

Numeroase mese comune au contribuit la cimentarea legăturilor de colegialitate dintre medici, precum și a celor frățești dintre românii basarabeni și cei veniți din alte părți ale țării.

După terminarea Congresului membrii — în urma invitației prof. Parhon, — au vizitat spitalul Socola (Iași), făcându-li-se o călduroasă primire din partea colegilor dela spital.

Iată un Congres, care, fără mult sgomot și pretențiuni, impune țării și streinătății prin ținuta sa demnă și prin importanțele și numeroasele cercetări științifice.

Dr. P.

Manuscriptul lui Al. Beldiman. Deoarece nu pot lăsa nerezolvată o scăpare din vedere, public, relativ la articolul meu din nr-ul 7, următoarea scrisoare (2 August) a colegului V. Bogrea:

„Notița d-tale din ultimul nr. al „Transilvaniei” m’a interesat deosebit de mult, pentrucă și eu m’am ocupat — am și făcăm un Seminarium acum câțiva ani — de chestia traducerilor din clasici în românește. Datorită acestei întâmplări am puțința să-ți atrag atenția că existența unei traduceri a Odiseei de Alecu Beldiman printre m-sele Benigni a fost semnalată expres de Iorga (Istoria lit. rom. în v. al XVIII-lea, vol. II, p. 443, în nota 3). Amănuntul ți-a putut scăpa, cum i-a scăpat și lui Cartoian (Legendele Troadei, p. 5, în n. 3). — dar identificarea d-tale e sigură. In ce privește păstrarea m-sului la Sibiiu, părerea d-tale se întărește prin faptul analog, semnalat tot de Iorga (in Anal. Acad. Rom., T. XXXVIII, p. 442), că la 1813 Filologikós tilégrafos (textul e cu litere grecești) al lui Alexandridis din Viena anunța punerea sub presă, la Tipogr. Universității din Buda, a unei traduceri în *versuri lexandrine* a Iliadei și Odiseei, de acelaș Beldiman“.

Uitasem total de nota d-lui Iorga dela p. 443 a istoriei literare din veacul XVIII! Rămâne, deci, ca adaos *propriu* ipoteza foarte... probabilă despre modul cum manuscriptul va fi ajuns la Sibiiu; *altă* cale cu greu se poate imagina. G. B. D.

*

Carpații. Întâmplător întâlnesc lucrarea lui I. W. Samec (forestier) cu titlul *Die Alpen des Altlandes in Siebenbürgen* (Carpații Oltului în Ardeal), Sibiiu, 1865. Este o descripție bună a Țării Făgărașului, a economiei ei, în special a pădurilor, a climei, pe bază de măsurări barometrice proprii. O

hartă frumoasă a Țării Oltului închee broșura de 63 pagine. Deoarece n’o văd citată în studiile geografice și economice românești, atrag asupra-i atenția specialiștilor. G. B. D.

*

Un moment din a. 1913. Sir George Buchanan, în memoriile sale (*My Mission to Russia, etc.* 1923), comunică, între altele, că la 1913 Sasonow a făcut o greșală, încurajând România contra Bulgariei — și raportează o convorbire a sa cu țarul (*April 1913*), care i-a spus atunci că: Austro-Ungaria va cădea; Ungaria și Boemia vor deveni regale; Slavii de sud se vor uni cu Serbia; și *Transilvania va fi a României*, iar Austria a — Germaniei! X.

*

Cum se scria acum 60 de ani la — Cluj! Iosifu Hosszu, deputatu alu comitatului Clusiu, în *Cuventarile Dietuli* (tipărite 1866 în Cluj), zisese și scria într’o cuvântare din 7 Dec. 1865;

„Eu de 17 ani sumu pre lenga legalitate — sub absolutismulu lui Bach nu a fostu iertatu acêsta in publicu ao marturisi, in 1860 vediendu, ca unii dintre intielegintii romani au pasitu pre lenga octroyri in contra legalitatii, m’amu stradiutu ai convinge despre caducitate’a și nestabilitate’a octroyloru, meamu stradiutu ale aretă, ca natiune’a romana și patri’a comuna numai atuncia v’a fi ferice, deca noi vomu propasi pre cale’a legalitatii...” etc.

D-Sa, Iosifu Hosszu era deputat de Teaca, ales de 604 români, cari aleseră și pe un Zeyk! G. B. D.

*

Un instructiv manual didactic: „Noțiuni de psihologie generală și militară”, de dl Dr. Gh Preda. Sibiiu, 1926. In legătură cu reforma învățământului secundar, plănuită de ministerul instrucțiunii publice, a pătruns

în publicitate știrea, că învățământul filosofic va avea de înregistrat unele ameliorări în largiri, corespunzătoare cu progresele și realitățile vieții moderne. — Filosofia trecea până acum drept Cenușotca învățământului secundar, mărginindu-se să orienteze în mod sumar tineretul absolvent de liceu asupra unor noțiuni generale referitoare la cunoașterea fenomenelor sufletești! În temeiul discuțiilor ce s'au desfășurat în ultimul timp în presă, se poate afirma, că plănuita reformă a învățământului secundar are de scop să modifice în bine învățământul filosofic, făcându-l temelia întregului învățământ secundar și prefăcând filosofia și disciplinele ei într'o forță creatoare și dătătoare de viață. „Disciplinele legate strâns de filosofie și considerate ca emanațiunile ei vor câștiga teren tot mai mult în noul plan de învățământ și îndemnuri la dezvoltare tot mai intensivă. Această notă nouă a reformei învățământului secundar în pregătire, acest învățământ filosofico-centric va oferi contribuțiuni prețioase tuturor științelor și mai ales studiul literaturii naționale și aprecierii operelor ei de valoare. Analiza psihologică și aprecierea estetică a operelor de seamă din literatura noastră națională și cunoașterea capod'operelor literaturii mondiale se face de cătră tineretul, care părăsește astăzi liceul, în mod insuficient, mai mult decât sumar, uneori aceste îndeletniciri literare îi lipsesc acestui tineret aproape cu desăvârșire.

Am convingerea, că intensificarea și aprofundarea disciplinelor filosofice în învățământul liceal ar înlătura acest inconvenient și ar obișnui tineretul liceelor noastre cu o analiză serioasă a operelor literare și cu o înțelegere folositoare a vieții ce pulsează în scrie-

rile de valoare ale literaturii noastre naționale și ale celei mondiale. În chipul acesta studiul filosofiei va câștiga în importanță iar rezultatele ce s'ar resfrânge din această importanță asupra tuturor disciplinelor liceale și mai ales asupra studiilor literare ar fi considerabile. Tineretul liceal se va deprinde de timpuriu cu înlănțuirea logică a judecăților sale, cu scoaterea concluziilor premeditate, precum și cu înțelegerea filosofică a rostului tuturor disciplinelor studiate.

În temeiul acestor considerațiuni trebuie să salutăm cu bucurie apariția orșicărui manual didactic, chemat să îndrume învățământul filosofic în liceu și să contribuie la familiarizarea tineretului școlar cu disciplinele, cari permit alegerea și cunoașterea vieții sufletești și a fenomenelor ei atât de interesante și variate, intensificând astfel răspândirea culturii în masele mari ale publicului.

Între aceste manuale binevenite și folositoare este, de sigur, „*Noțiuni de psihologie generală și militară*“ de dl Dr. Gh. Preda, directorul ospiciului de boli mintale din Sibiu și harnicul și însuflețitul vice-președinte al vechei noastre Asociațiuni, binecunoscut în cele mai largi cercuri ale lumii intelectuale ca propovăduitorul și promotorul tuturor intereselor culturii naționale.

Manualul este împărțit în 4 mari părți: I Anatomia și fiziologia sistemului nervos central. II Conștientul și inconștientul. III Funcțiunile psihice și dezvoltarea vieții individuale, familiare, a speciei (sexuale) și sociale. IV Câteva subiecte de psihologie militară.

În baza consultării celor mai de seamă opere de specialitate, autorul caută să expună succind și limpede tot ce trebuie să cunoască acela, care

vrea să fie pe deplin informat asupra producerii și dezvoltării tuturor fenomenelor sufletești. — Fiind autorul medic, partea anatomică și fiziologică ocupă, bineînțeles, un loc destul de însemnat.

În expunerea materialului atât de bogat și atrăgător autorul păstrează calea mijlocie între prolixitatea supra-rătoare și între concisiunea laconică și, adeseori, nebuloasă.

Manualul conține material variat și instructiv relativ la problemele sociale, relativ la problema determinismului și a responsabilității și tratează cu o competență științifică funcțiunile psihice cu privire la păstrarea și dezvoltarea vieții individuale, a speciei, a familiei și a vieții sociale. — Din materialul deosebit de bogat, tratat în opera citată, țin să remarc mai ales părțile cari conțin observațiuni adânci și subtile asupra stărilor sufletești anormale, asupra profilaxiei mintale sociale, asupra psihologiei războiului, asupra conducătorilor și a mulțimei conduse, asupra consecințelor războaielor și asupra problemei păcii și a alcătuirii Societății națiunilor.

Sporadicele și neînsemnatele scăderi de frumseță stilară, fără îndoială, din stăruința autorului de-a preciza cât mai științific noțiunile împărțășite, precum și neînsemnatele și inevitabilele erori de tipar nu știrbesc întru nimica valoarea netăgăduită a manualului, care ocupă un loc de frunte între manualele similare și poate servi ca un bun conducător și sfătuitor, atât tineretului studios, mai ales elevilor din școlile universitare, educația și cultura cărora este considerată în acest manual cu dragostea meritată, cât și marelui public, care dorește informațiuni

prețioase și orientare limpede în chestiuni de psihologie.

Atrăgând luarea aminte a celor interesați asupra acestui bun manual, cred că fac un bun serviciu culturii filosofice, care, în urma ivirii atâtor probleme sociale și de psihologie industrială, câștigă în timpul din urmă tot mai mulți aderenți și prin acest manual, desigur, tot mai mulți pricepuți înțeleghători.

Dr. Ioan Bunea.

*

Profesor francez, conferențiar sub auspiciile „Astrei”. În 1 Noembrie a vorbit în sala IV a Universității din Cluj dl profesor la Academia de înalte studii comerciale din Paris, *Georges Blondel*. Dl Blondel a binevoit să țină Conferința d-sale despre „Refacerea economică a Europei” în seria de conferințe, aranjate de desp. Cluj al „Astrei”. Dl Blondel este fratele ministrului Franței la București din anii neutralității.

*

Bibliografie: Axente Baciu: *Virgil Ōnițiu* (discurs comemorativ). Brașov, 1926. — Ion Clopoșel: *Direcția realismului social-economic*. Cluj, 1926, Edit. rev. „Soc. de mâine” (40 lei). — Petrea Dascălul: „Să nu mai spui la nime”, comedie țărănească în 3 a. Sibiu, 1926, Edit. inst. de arte grafice „Dacia Traiană”, (8 lei). — Simeon Hârnea: „Povestea Vrancei”, legende, povestiri, etc. Focșani, 1926, (8 lei). — Al. Negură: *Sărmanul pescar*, versuri, Arad, 1926. — Ovidiu Hulea: *De profundis*, poezii, Aiud, 1926, (50 lei). — Gh. D. Mugur *Laboremus*, scrisori către învățători. Fund. Principele Carol, București, (20 lei). — Onisifor Ghibu: *Dela Basarabia rusească la Basarabia românească*, Cluj 1926, 200 lei, vol. I. — *Anuarul „Inst. de ist. națională”* III. 1924—5, Cluj 1926.

Circulară

către despărțămintele „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român Astra“.

DOMNULE PREȘEDINTE,

Proclamarea unirii Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu patria mamă, întâmplată la 1 Decemvrie 1918, în marea adunare dela Alba-Iulia, fiind un eveniment din cele mai importante în viața neamului nostru, cuvine-se să fie sărbătorită, în mod festiv, în toate comunele din părțile ardeleni, pentru înălțarea sufletească a tuturor și întărirea sentimentului național, mai ales al tinerimei, care este nădejdea viitorului nostru.

Drept aceea, în considerarea importanței deosebite a acestui eveniment Adunarea generală a societății noastre a decretat ziua de 1 Decemvrie a fiecărui an de Zi a „Astri“, care să fie prăsnuită cu sfințenie în toate satele din despărțămintele acesteia.

În consecință, Vă rugăm, Domnule Președinte, să binevoiți a lua măsurile necesare pentru comemorarea zilei de 1 Decemvrie, a. c., prin serviciu religios în biserici, conferențe, șezători culturale-literare și festivaluri artistice.

Spre acest scop este neapărat necesar să luați contact cu forurile bisericesti, școlare, administrative și militare, rugându-le să vă dea tot sprijinul pentru o cât mai bună reușită a acestei serbări naționale.

Cu acest prilej se vor aduna și mijloace bănești (se va cheta) pentru propaganda culturală, în baza permisului obținut dela Ministerul Sănătății și Ocrotirilor sociale Nr. 14784 din 26 Martie 1926; iar sumele încassate se vor trimite la cassieria centrală în Sibiu.

Pentru înlesnirea serbării Vi se va trimite în timp apropiat o broșură, cuprinzând o conferință, scrisă anume pentru ziua de 1 Decemvrie, care o veți distribui fiecărei comune din despărțământ.

Rugându-vă să binevoiți a ne face, la timpul său, un raport amănunțit despre dispozițiile luate și despre decursul acestei comemorări în comunele de pe teritoriul despărțământului ce conduceți, primiți asigurarea deosebitei noastre stime și considerațiuni.

Dr. O. Russu,
vice-președinte

Romul Simu,
secretar.

Aviz!

Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român „Astra” Sibiu, distribuie pentru anul școlar 1926/27: a) un număr oarecare de *Abecedare pe seama neștiutorilor de carte, adulți*, lipsiți de mijloace, cari vor să învețe carte în cursul acestui an școlar; b) 40 premii de câte Lei 2000 acelor învățători și preoți, cari se vor distinge prin instruirea unui număr mai mare de analfabeți, *indeosebi în vârsta de peste 18 ani*, în cursuri aranjate anume spre acest scop; c) pentru premiarea celor mai vrednici 5 elevi ai fiecărui curs, anunțat de mai înainte, se vor pune gratuit la dispoziția fiecărui președinte de despărțământ sau de cerc cultural câte 5 broșuri potrivite din Biblioteca populară.

Constatarea succesului obținut, în cetit, scris și socotit, în aceste cursuri, se face în modul următor:

1. La încheierea cursului se face un *examen* în fața președintelui despărțământului „Astrei” sau a președintelui cercului cultural al acesteia din comuna respectivă, care va raporta comitetului central despre decursul și rezultatul examenului, care va fi public.

De dorit este ca după terminarea examenului, elevii să se producă și cu declamări și cântări.

2. Instructorul va face înainte de examen *consemnarea* celor ce au fost înscriși la curs, dinpreună cu acelor ce au urmat de fapt cursul până la sfârșit. În această consemnare se va indica: a) numele elevului (elevei); b) vârsta; c) progresul general obținut la examen (a învățat: a ceti, a scrie a socoti, *pe deplin*, sau numai în parte, a știut carte mai înainte etc.)

Consemnarea se va înainta după examen comitetului central, cu recomandare pentru eventuală premiere.

3. La premii e de dorit să reflecteze și instructorii din Basarabia ai acestor cursuri și cei din cazarme.

Sibiu, în 16 Octomvrie 1926.

Dr. O. Russu,
vice-președinte.

Romul Simu,
secretar.